

УДК: 338.43.008 004:631

ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

***О.А. Локутова, кандидат сільськогосподарських наук
В.П. Васильєв, Голова Співки сприяння розвитку
сільського зеленого туризму в Україні***

Розкрито необхідність інформаційно-консультаційного забезпечення сільського населення і сільських громад для успішного розвитку сільського зеленого туризму та роль у цьому процесі науково-консультаційних центрів, створених на базі університетів.

Інформаційно-консультаційна діяльність, дорадництво, екстеншн сервіс, соціально спрямовані дорадчі послуги, сільський зелений туризм.

У ринкових умовах розбудови сільського господарства динамічно зростає попит на отримання нових знань. Особливо це стосується незахищених верств селян, до яких можна віднести дрібних сільгоспвиробників, фермерів та власників особистих селянських господарств. Саме на захист їх інтересів спрямована політика держави, завданням якої є створення умов для формування нового сільськогосподарського товаровиробника, озброєного сучасними знаннями, що сприятиме підвищенню при-

бутковості сільськогосподарського виробництва та рівня життя сільського населення загалом. Прийняття у 2004 р. Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" та подальша державна підтримка розбудови сільськогосподарських дорадчих служб – дієвий крок на шляху соціально-економічного розвитку села, продовольчої безпеки та економічної незалежності країни.

Мета дослідження – розкрити роль інформаційно-консультаційного забезпечення сільського населення та сільських громад в процесі розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз історії консалтингового ринку в світі та на Україні дозволяє виявити його особливості та спільні риси, а саме: на етапі становлення, практично в усіх країнах, дорадчі служби фінансувалися з державного бюджету та формувались на базі університетів. Наукові праці К. Маккхема, В. Ривера, А.П. Посадського, Е. Уткіна, М.Ф. Кропивки та Т.П. Кальної-Дубінюк та ін. свідчать про те, що саме державна підтримка та університетська основа забезпечували дорадництву його динамізм та інноваційність [7, 8, 10].

Отже, університети завжди були центрами новітніх знань та інформації. Перші практичні спроби поширення знань серед населення було зроблено в Англії та США саме на базі університетів наприкінці ХІХ – початку ХХ століть. Шляхом проведення публічних лекцій, професори та викладачі університетів долучали всіх бажаючих до інформації про останні досягнення науково-технічного прогресу. В складних умовах промислової революції та кризової ситуації, що склалася в сільському господарстві, це був важливий і необхідний крок для зміни свідомості як міських жителів, так і селян.

Термін «сільськогосподарська служба екстеншн» уперше застосували в США, де у 1914 р. було прийнято федеральний закон про створення «сільськогосподарської служби екстеншн». Отже, інформаційно-консультаційна діяльність, або дорадництво, консалтинг, екстеншн – це система поширення знань та інформації від того, де вони є, до того, хто їх потребує.

Нині у світі налічується понад 200 країн, що розвивають системи аграрного консалтингу. Основною метою діяльності служби, будо і залишається поширення та впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки і технологій, а також надання сільськогосподарським товаровиробникам та сільським жителям консультаційних послуг з питань менеджменту, маркетингу, розвитку соціальної сфери села, підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового господарювання, модернізації, диверсифікації діяльності [7, 8].

Важливим кроком розбудови Національної дорадчої служби України стало прийняття у 2004 р. Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» та Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р., затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158. З метою підвищення рівня знань та вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення сільськогосподарсь-

кої та пов'язаної з нею діяльності, держава фінансує надання соціально спрямованих дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню [1, 2].

Соціально-спрямовані дорадчі послуги це послуги, що надаються суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, щорічно визначаються державною цільовою програмою сільськогосподарської дорадчої діяльності на конкурсній основі. Основні види дорадчих послуг такі:

- індивідуальні консультації – надання порад та інформації фізичним особам або представникам юридичних осіб з вирішення їх конкретних проблем. Здійснюються у формах виїзду до місця проживання (діяльності) споживачів послуг, приймання їх в офісі дорадчої служби, або з використанням засобів зв'язку;

- групові консультації – у формі підготовки та проведення навчально-практичних семінарів, демонстраційних показів, днів поля, сходів сільських територіальних утворень, ініціативних груп сільського населення, тощо;

- інформаційні видання – у формі підготовки і поширення серед сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення друкованих або малотиражних (ротапринтних) інформаційних листків, брошур, журналів, рекомендацій, посібників тощо, які містять поради та інформацію для підвищення рівня знань і практичних навичок ведення прибуткової сільськогосподарської і пов'язаної з нею діяльності.

- допомога у реалізації господарських проектів, організації кооперативних форм взаємодії, підготовці бізнес-планів тощо, з підготовкою та супроводом документів – у формах практичної роботи з розробки статутних документів кооперативних утворень сільськогосподарських виробників і сільського населення, тощо;

- економіко-соціологічні дослідження – у формах практичної роботи з виявлення потреб сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення в наданні соціально-спрямованих дорадчих послуг, відстеження ефективності їх впливу на розвиток сільськогосподарського виробництва, сільських територіальних громад та підвищення рівня життя сільського населення шляхом опитування, анкетування або застосування інших методів соціологічних досліджень, збору та аналізу статистичних даних і даних соціологічного дослідження для складання проектів програм (планів) надання соціально-спрямованих дорадчих послуг, паспортизації сільських населених пунктів тощо;

- представництво інтересів – у формах допомоги сільгоспвиробникам і сільському населенню з вирішення пов'язаних із сільськогосподарським дорадництвом їх законних інтересів в органах виконавчої та судової влади, соціального забезпечення, структур ринкового та фінансово-кредитного забезпечення, отримання поглиблених науково-обґрунтованих порад від представників науки тощо [2].

Розбудова державного дорадництва передбачає залучення саме потенціалу аграрних університетів з їх наявними науково-педагогічними кадрами та матеріально-технічними можливостями до створення та успішного функціонування інформаційно-консультаційних навчальних центрів. На базі вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Міністерства аграрної політики та продовольства України функціонують навчально-практичні центри розвитку сільських територій. Діяльність центрів спрямована на реалізацію проекту соціально-економічного розвитку сільських територій "Рідне село", що передбачає сприяння територіальним громадам у розбудові сільських територій шляхом інформаційно-консультаційного забезпечення голів сільських та селищних рад, фахівців органів місцевого самоврядування, селян, а також підприємств, що здійснюють господарську діяльність у сільській місцевості. Особливу роль в цьому процесі відведено Національному університету біоресурсів та природокористування України, зокрема, Навчально-науковому інституту післядипломної освіти та кафедрі аграрного консалтингу та сервісу, яку було створено у 2001 р.

Одним із напрямів освітньої діяльності кафедри аграрного консалтингу та сервісу є донесенні важливої інформації щодо переорієнтації, диверсифікації діяльності простих сільських мешканців у новому перспективному напрямі, яким є сільський зелений туризм.

Занепад та зuboжіння села після розпаду Радянського Союзу викликало цілий ряд соціальних, економічних та екологічних проблем, вирішення яких можливо лише за рахунок розвитку альтернативних видів діяльності, що є також традиційними для українського села – народних промислів та ремесел, організації гостинного відпочинку. Українське село має всі необхідні складові для розвитку сільського зеленого туризму: багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, мальовничі ландшафти; багаті лікувально-рекреаційні ресурси; досить заможні села з приватним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Але, водночас, гострою проблемою для мешканців села є брак робочих місць. Сільський зелений туризм належить до галузей, які не потребують для свого розвитку великих коштів та капіталовкладень, отже, з кожним роком набуває поширення як серед сільського населення, яке надає послуги гостинності, так і серед міських жителів, які із задоволенням користуються такою гостинністю [6].

Впродовж останнього десятиліття в Україні активно формується розуміння сільського зеленого туризму як форми відпочинку міського населення в селі з широкими можливостями використання природного, матеріального і культурного потенціалу певних регіонів та форми діяльності сільської родини, яка надає житло, забезпечує харчуванням і знайомить гостей з особливостями сільської місцевості та господарюванням на землі. Значну роль в цьому процесі відіграє громадська неприбуткова організація – «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» (далі – «Спілка»), яка була заснована в 1996 р. Метою її діяльності є популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської

інфраструктури та самозайнятості сільського населення, збереження культурної спадщини та навколишнього середовища. Спілка також робить все можливе для підвищення ролі місцевих громад, які об'єднують власників садиб, активізація їх партнерства з органами місцевої виконавчої влади, а також зростання пропозицій та попиту на відпочинок у селі, підвищення ролі ЗМІ у популяризації відпочинку у селі.

За роки своєї діяльності Спілка чимало зробила для розвитку сільського зеленого туризму в Україні:

- введено термін «сільський зелений туризм» у правовому полі України (1996 р.);

- прийнято ряд законодавчих актів, Указів Президента України, розпоряджень та постанов уряду;

- для популяризації відпочинку у селі з 1997 р. видається науково-популярний журнал «Туризм сільський зелений»;

- з 2003 р. щорічно проводиться всеукраїнська виставка-ярмарок сільського туризму „Українське село запрошує”;

- у 2004 та 2008 рр. введені програми екологічного маркування «Зелена садиба» та категоризації послуг «Українська гостинна садиба».

З 1997 р. Спілкою реалізовано понад 30 проектів за підтримки міжнародних фондів, зокрема, Міжнародного фонду „Відродження”, фонду Євразія, програми ЄС ТАСІС, Швейцарського фонду співробітництва, Британської Ради та інших.

Спілкою засновані та діють обласні відділення та осередки у всіх областях України, які об'єднують більш ніж тисячу власників садиб.

Активісти та керівники Спілки вивчали досвід, стажувалися та брали участь у конференціях в Угорщині, Польщі, Австрії, Греції, Іспанії, Ірландії, Франції, Німеччині, Швеції, США та інших країнах. 90 % керівників обласних відділень та осередків мають сертифікати Всесвітньої Туристичної Організації та інших міжнародних та українських інституцій [5, 6, 9].

За сприяння Спілки у травні 2003 р. було прийнято Закон України "Про особисте селянське господарство", який надає право власникам особистих господарств надавати послуги у сфері сільського зеленого туризму з використанням майна їхніх господарств [3].

З 2009 р. діяльність Спілки доповнюється значною інформаційно-консультаційною роботою, що проводиться разом із кафедрою аграрного консалтингу та сервісу НУБіП України. Організація навчальних курсів, шкіл-тренінгів, проведення конференцій, Круглих столів, семінарів, участь у виставковій діяльності впродовж п'яти років сприяють поширенню знань у цій сфері серед усіх, хто цього потребує [4].

Навчальні курси та школи-тренінги, що проводяться на базі кафедри аграрного консалтингу та сервісу НУБіП України, є дуже актуальними, та, що є важливим на сьогодні, переважно безкоштовними. Вони мають на меті надати необхідні знання з сільського зеленого туризму всім тим, хто розпочав цю справу або має бажання та можливість її розпочати. Школи проводяться в два етапи: на першому – за 36-годинною програмою із видачею сертифікату та на другому – за 72-годинною програмою із видачею

свідоцтва про підвищення кваліфікації державного зразка. Навчання проводять досвідчені викладачі, професори, доценти, фахівці у сфері сільського зеленого туризму, Програма курсів охоплює широкий спектр питань, які є актуальними при веденні діяльності у сфері сільського зеленого туризму. Слухачі курсів мають можливість отримати ґрунтовні знання з:

- історії та особливостей розвитку сільського зеленого туризму у світі та на Україні;
- нормативно-правової бази та державної політики у цій важливій для розвитку сільських територій сфері;
- маркетингу та менеджменту;
- якості надання послуг, категоризації та сертифікації агроосель;
- надання пільгових довгострокових кредитів жителям села, які бажають займатись сільським зеленим туризмом;
- питання безпеки (садибні ризики): перша медична допомога, страхування та відповідальність сторін;
- архітектури агроосель та водовідведення;
- ландшафтного дизайну, декоративного садівництва, дендрології та флористики, сільського етно-фітодизайну;
- особливостей національного харчування;
- організації кластерної моделі;
- питань мотивації власників садиб та основних перешкод у діяльності;
- організація ділового спілкування та формування комунікаційних умінь і навичок власників садиб;
- рекламної діяльності та інформаційно-консультаційного забезпечення сільського зеленого туризму;
- перспектив розвитку апітуризму в Україні, продуктів бджільництва та апітерапії;
- виробництва якісної та безпечної продукції в агросадибах;
- вирощування та застосування лікарських рослин;
- просторової організація сільських територій;
- розвитку етнотрадицій та ремесел;
- проблем змін клімату, інших питань [4, 6].

У межах програми навчальних курсів слухачі мали можливість кожного дня обмінюватися досвідом власного господарювання та приймання гостей, презентувати свої агрооселі, ознайомлювати один одного з пам'ятками архітектури, культурними та кулінарними традиціями свого регіону, проводити майстер-класи та рольові ігри.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За останні 10 років розвиток сільського зеленого туризму в Україні набув значних успіхів. Швидко зростає масовість та популярність відпочинку на селі. Хоча значного поштовху розвитку сільського туризму надала остання фінансова криза, адже відпочинок у сільській місцевості менш дорогий, ніж на закордонних курортах, слід врахувати і такі важливі чинники, як популяризація та інформаційно-консультаційне забезпечення розвитку цього виду відпочинку. Саме широкий доступ до необхідної інформації, якою забезпечують селян державна систе-

ми сільськогосподарського дорадництва з використанням науково-технічного потенціалу університетів в тісній співпраці зі «Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму», допомагають досягти успіху в цій інноваційній діяльності мешканців села. Набуті знання допомагають селянам стати кваліфікованими фахівцями у сфері сільського зеленого туризму, сприяють зростанню достатку, як окремо взятої родини, так і в цілому сільської громади. Збільшення потоку туристів, у свою чергу, спонукає розбудову інфраструктури села (доріг, транспорту, очисних споруд, засобів зв'язку, місць для відпочинку та розваг тощо), активізує діяльність сільських громад у відродженні та збереженні культурної спадщини.

Отже, активний розвиток сільського зеленого туризму в Україні забезпечує, з одного боку, сприятливі соціально-економічні умови та вдале природно-географічне положення нашої країни, а з іншого – інформаційно-консультаційне забезпечення з боку розбудованої системи державного дорадництва та Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму України.

Список літератури

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158.
2. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» : науково-практичний коментар / [Р.Я. Корінець, М.П. Гриценко, Т.П. Кальна-Дубінюк та ін.] ; за ред. Р.Я. Корінця. – Українські технології, 2007. – 248 с.
3. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003р. № 742-IV.
4. Інформаційні матеріали до школи-семінару з дорадництва для власників агроосель. Серія 3. Сільський зелений туризм / [Т.П. Кальна-Дубінюк, М.М. Кулаєць, Л.Х. Рибак та ін.] ; за ред. В.П. Васильєва. – Ніжин : Лисенко М.М., 2011. – 72 с.
5. Локутова О.А. Польський досвід сільськогосподарського дорадництва / О.А. Локутова // Інноваційні напрями розвитку дорадництва : колективна моногр. – Ніжин : Лисенко М.М. 2011. – С. 12–15.
6. Локутова О.А. Дорадча діяльність в сфері сільського зеленого туризму / О.А. Локутова, В.П. Васильєв // Зб. статей «Організація бізнес-шкіл в дорадництві для успішного впровадження інновацій». – К. : НУБіП України. – 2012. – С. 251–253.
7. Основи аграрного консалтингу : підручник / М.Ф.Кропивко, Т.П. Кальна-Дубінюк, М.Ф. Безкровний, І.М. Криворучко. – К. : Освітня книга, 2006. – 224 с.
8. Шмідт Р. Основи сільськогосподарського дорадництва в Україні / Шмідт Р.- Л. : НВФ Українські технології, 2003. – 680 с.
9. Сайт Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua>
10. W.M.Rivera, W.Zijp / Contracting for Agricultural Extension. – CAB International 2002. – 189 p.

Раскрыта необходимость информационно-консультационного обеспечения сельского населения и сельских общин для успешного раз-

вития сельского зеленого туризма и роль в этом процессе научно-консультационных центров, созданных на базе университетов.

Информационно-консультационная деятельность, экстеншн сервис, социально направленные консультационные услуги, сельский зеленый туризм.

Revealed the need for information and consultative support of the rural population and rural communities for the successful development of rural tourism and its role in the process of scientific and advisory centers set up at universities.

Information and advisory activities, extension service support, socially oriented advisory services, rural tourism.